

УДК 94(477)«2000/2013»:327.5(470)

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2026.1.15>**Тетяна ШТАГЕР**

аспірантка факультету соціальних та лінгвістичних комунікацій Горлівського інституту іноземних мов
Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»,
просп. Науки, 72, м. Дніпро, Україна, 49045 (shtager-at@ukr.net)

Tetiana SHTAHER

PhD Student at the Faculty of Social and Linguistic Communications
Horlivka Institute of Foreign Languages
State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University",
72 Nauky Ave., Dnipro, Ukraine, 49045 (shtager-at@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1105-8238>

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО УКРАЇНИ (2000–2013): ДИСКУРСИВНА ПІДГОТОВКА АГРЕСІЇ

Анотація. У статті проаналізовано комплекс інституційних чинників та механізмів, що визначали динаміку інформаційного впливу Російської Федерації на політичний та правовий простір України протягом 2000–2013 рр. Розглядається процес поступового перетворення інформаційних операцій на системний інструмент державної політики, спрямований на деструкцію національної ідентичності та обмеження зовнішньополітичної суб'єктності держави. Особлива увага приділяється вивченню того, як маніпулятивні наративи інтегрувалися у міждержавні угоди та внутрішнє законодавство України, створюючи передумови для гібридного вторгнення. **Мета статті.** Дослідження спрямоване на виявлення та аналіз процесів формування й інституціоналізації інформаційної стратегії Російської Федерації щодо України у період 2000–2013 рр. Автор обґрунтовує концептуальну тезу, згідно з якою інформаційні кампанії зазначеного періоду не були випадковими актами пропаганди, а виступали ціле-спрямованим інституційним механізмом формування політико-правових та когнітивних передумов для системної дестабілізації державного суверенітету України. У статті детально аналізується еволюційна трансформація класичних інструментів «м'якої сили» у агресивну стратегію дискурсивного домінування та структурної ерозії національних державних інститутів. **Методологія дослідження.** У роботі застосовано сукупність загальнонаукових та спеціальних історичних методів, що ґрунтуються на засадах критичного дискурс-аналізу офіційної документації, стенограм міждержавних переговорів та публічних виступів вищого військово-політичного керівництва Російської Федерації. Застосування інституційного підходу дозволило розглянути інформаційну стратегію як розгалужену систему сталих норм, організаційних практик та правових пасток. Метод системного аналізу допоміг реконструювати взаємозв'язок між штучно створеними енергетичними конфліктами, ідеологічними гуманітарними концептами та стратегічними військово-політичними домовленостями, зокрема Харківськими угодами. Контент-аналіз медіапростору дозволив простежити динаміку впровадження деструктивних когнітивних моделей у суспільну свідомість України. **Наукова новизна.** У статті здійснено інституційний аналіз правових і політичних актів як елементів реалізації інформаційної стратегії Російської Федерації щодо України у 2000–2013 рр. Запропоновано інтерпретацію зазначеного періоду як відносно цілісного циклу формування інституційних передумов подальшого гібридного протистояння. Визначено та систематизовано роль міждержавних угод і внутрішніх нормативно-правових актів у процесі формування обмеженої міжнародної суб'єктності України. Показано, що інституціоналізація інформаційної стратегії Російської Федерації відбувалася через послідовну легітимацію окремих політичних і культурних наративів в офіційному політичному дискурсі та правовому полі України, що сприяло фрагментації національного інформаційного простору. Обґрунтовано, що ключові елементи інформаційного та політико-правового інструментарію, використаного під час агресії 2014 р., формувалися та проходили інституційну апробацію протягом попереднього десятиліття. **Висновки.** Дослідження показує, що протягом 2000–2013 рр. Російська Федерація сформувала

комплекс інструментів інформаційного впливу, які істотно впливали на політичний та інформаційний простір України. У межах цього процесу офіційний дискурс російсько-українських відносин поступово трансформувався від формального декларування стратегічного партнерства до фактичного заперечення української державності. Ключовими етапами цього процесу визначено: апробацію технологій радикальної соціальної дестабілізації (2003–2004 рр.), цілеспрямовану дискредитацію міжнародної суб'єктності України під час штучних енергетичних криз (2005–2009 рр.) та фінальне нормативне закріплення важелів впливу через гуманітарну експансію та військову присутність (2010–2013 рр.). Зроблено висновок про деструктивний вплив інформаційної складової, що став детермінантою системного послаблення оборонного потенціалу держави.

Ключові слова: Гібридна агресія, дискурсивна пастка, інституціоналізація, інформаційна стратегія, національна безпека, «русский мир», Харківські угоди.

INSTITUTIONAL MECHANISMS OF THE RUSSIAN FEDERATION'S INFORMATION STRATEGY TOWARD UKRAINE (2000–2013): DISCURSIVE PREPARATION FOR AGGRESSION

Abstract. The article analyzes the complex of institutional factors and mechanisms that determined the dynamics of the Russian Federation's information influence on the political and legal space of Ukraine during the 2000–2013 period. It examines the process of the gradual transformation of information operations into a systemic instrument of state policy aimed at destructing national identity and restricting the state's foreign policy agency. Particular attention is paid to studying how manipulative narratives were integrated into interstate agreements and Ukraine's domestic legislation, thereby creating the prerequisites for a hybrid invasion. **Purpose.** The study aims to identify and analyze the processes of formation and institutionalization of the Russian Federation's information strategy toward Ukraine during the 2000–2013 period. The author substantiates the conceptual thesis that the information campaigns of this period were not merely sporadic acts of propaganda but functioned as a deliberate institutional mechanism for creating the political, legal, and cognitive preconditions for the systemic destabilization of Ukraine's sovereignty. The article provides a detailed analysis of the evolutionary transformation of classical «soft power» instruments into an aggressive strategy of discursive dominance and the structural erosion of national state institutions. **Methodology.** The research employs a set of general scientific and specialized historical methods based on the principles of critical discourse analysis of official documentation, transcripts of interstate negotiations, and public statements by the Russian Federation's top military and political leadership. The application of the institutional approach allowed for viewing the information strategy as an extensive system of established norms, organizational practices, and legal traps. The systemic analysis method helped reconstruct the nexus between artificially induced energy conflicts, ideological humanitarian concepts, and strategic military-political agreements, specifically the Kharkiv Accords. Content analysis of the media landscape enabled the tracking of the dynamics of embedding destructive cognitive models within Ukraine's public consciousness. **Scientific Novelty.** The article offers a fundamental re-evaluation of the 2000–2013 period as a completed systemic cycle of institutional preparation for full-scale hybrid confrontation. It defines and classifies the role of interstate agreements in the forced creation of Ukraine's limited international agency. The study proves that the institutionalization of Russia's information strategy was achieved through the consistent legitimization of specific anti-state narratives within Ukraine's official political field, leading to a critical fragmentation of the national information space. It is substantiated that the entire conceptual and technological apparatus of the 2014 events underwent a multi-year testing phase during the preceding decade. **Conclusions.** The research confirms that between 2000 and 2013, the Russian Federation successfully formed a destructive information matrix that evolved from a formal declaration of strategic partnership to the de facto denial of Ukrainian statehood. The key stages identified include: the testing of radical social destabilization technologies (2003–2004); the deliberate discredit of Ukraine's international subjectivity during artificial energy crises (2005–2009); and the final regulatory consolidation of influence through humanitarian expansion and military presence (2010–2013). The study concludes that the information component played a **decisive** role in the systemic weakening of the state's defense potential.

Key words: Discursive trap, hybrid aggression, information strategy, institutionalization, Kharkiv Accords, national security, «Russkiy Mir».

Постановка проблеми. Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 р., стала результатом тривалого процесу системної деструкції українського суверенітету, де провідну роль відігравала інформаційна стратегія. У науковому дискурсі події початку 21 ст. часто інтерпретуються як етап відносного партнерства, проте системний аналіз свідчить про формування у цей період інституційної бази для подальшого вторгнення. Інформаційний вплив трансформувався з інструменту супроводу зовнішньої політики у самостійний механізм структурних змін. Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу досвіду перших десятиліть 21 ст. як підготовчого циклу, під час якого відбувалася інституціоналізація наративів у правовому та політичному просторах України. Розуміння механізмів формування цих умов є критично важливим для розроблення стратегій протидії гібридним загрозам.

Мета статті. На основі аналізу міждержавних документів, офіційних дискурсів та суспільно-політичних процесів виявити механізми формування та інституціоналізації інформаційної стратегії Російської Федерації щодо України у 2000–2013 рр. Дослідження спрямоване на обґрунтування тези про системний характер створення правових, когнітивних та політичних передумов для збройної агресії 2014 р.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. проаналізувати еволюцію концептів «братнього народу» та «спільного простору» як інструментів обмеження зовнішньополітичної суб'єктності України;
2. дослідити роль кризових ситуацій (зокрема конфлікту навколо о. Тузла та енергетичних протистоянь) у процесі легітимації втручання Російської Федерації у внутрішні справи України;
3. розкрити значення Харківських угод 2010 р. та мовного законодавства 2012 р. як етапів інституційного закріплення інформаційного та політичного впливу Російської Федерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження базується на працях провідних українських та іноземних фахівців, які вивчали методи російського впливу у державах, що утворилися після розпаду СРСР. Питання гібридних загроз та стратегічних комунікацій ґрунтовно розроблені в роботах В. Горбуліна та Г. Почепцова. Соціополітичний вимір російської експансії та ідеологічні засади «Русского мира» досліджували В. Коцур та В. Новородовський, та Є. Магда. Роль стратегічних комунікацій у забезпеченні державного суверенітету висвітлено у працях С. Даниленка.

Серед іноземних дослідників ключове значення для розуміння технологій маніпуляцій мають праці Ендрю Вілсона, де розкрито механізми роботи російських політтехнологів в Україні. Джеймс Шерр аналізує інструменти примусу через енергетику та безпеку. Тімоті Снайдер акцентує на ідеологічному конструюванні конфліктів, а Тарас Кузьо розглядає зв'язок між корупцією та інституційним проникненням Російської Федерації. Марк Галеотті описує трансформацію невійськових інструментів у засоби агресії.

Попри значний масив праць, потребує глибшого вивчення саме процес інституціоналізації інформаційних наративів через правові механізми у період 2000–2013 рр.

Джерельна база даного дослідження базується на аналізі ключових міждержавних та нормативних актів. Особлива увага приділяється Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки (2003 р.), який створив довгострокові безпекові ризики. Також аналізуються Харківські угоди (2010 р.) як інструмент легітимації російської військової присутності та Закон України «Про засади державної мовної політики» (2012 р.), що став етапом нормативного закріплення концепту «Русского мира» в законодавчому полі України.

Особливу увагу приділено корпусу офіційного дискурсу вищого керівництва Російської Федерації, зокрема щорічним Посланням президента Російської Федерації до Федеральних

Зборів (2000–2004 рр.), аналіз яких дозволив простежити еволюцію доктрини «захисту співвітчизників» та формування концепту «сфери стратегічних інтересів». Джерельну базу також доповнюють документи, що регламентують участь України в інтеграційних проєктах східноєвропейського та євразійського регіонів, зокрема Угода про формування Єдиного економічного простору (2003 р.), та програмні документи інституцій «м'якої сили», таких як фонд «Русский мир».

Виклад основного матеріалу. Трансформація інформаційної стратегії Російської Федерації щодо України на межі століть була зумовлена зміною політичної парадигми в самому Кремлі. Із приходом до влади В. Путіна у 2000 р. інформаційна політика Російської Федерації зазнала помітної трансформації. Замість переважно ситуативних медійних практик 1990-х років поступово формується більш системна модель інформаційного впливу, що спиралася на інституційні механізми державної політики. Аналіз офіційного дискурсу Російської Федерації того періоду, зокрема щорічних Послань президента до Федеральних Зборів, демонструє послідовне впровадження доктрини «сильної держави» та формування ідеологічної легітимації для втручання у внутрішні справи суверенних держав. Вже у 2002 році в офіційному дискурсі Російської Федерації було зафіксовано перехід до активного домінування на пострадянському просторі, коли роботу з країнами СНД було проголошено «головним зовнішньополітичним пріоритетом» [1]. Особливої ваги у цей період набула концепція «захисту прав», яка стала ключовим інструментом легітимації експансії. У Посланні 2004 року було відкрито артикульовано, що «простір СНД – це сфера наших стратегічних інтересів», а пріоритетом є зміцнення відносин із країнами, де «проживають десятки мільйонів росіян» [2]. Використання такої риторики дозволило Кремлю сформулювати дискурсивне та правове обґрунтування для політики захисту так званих «співвітчизників»: перевести інформаційний тиск у площину «гуманітарної місії». Паралельно з інформаційним впливом реалізовувалися інфраструктурні проєкти, спрямовані на обхід української газотранспортної системи, зокрема Північно-Європейський газопровід. Це свідчило про поєднання економічних та інформаційних інструментів у політиці Російської Федерації щодо обмеження зовнішньополітичної суб'єктності України.

Ефективність впровадження цієї стратегії значною мірою залежала від внутрішнього стану українського суспільства. Протягом 2000–2004 рр. низька спроможність державних органів щодо протидії зовнішнім впливам та «касетний скандал» 2000 р. спричинили часткову міжнародну ізоляцію українського керівництва. Це змусило Київ шукати політичної підтримки в Москві, що сприяло формуванню залежності українського політичного дискурсу від російських інтерпретацій регіональних інтеграційних процесів. Вказана залежність матеріалізувалася через залучення України до інтеграційних проєктів, таких як Єдиний економічний простір (ЄЕП) [3]. У цьому контексті Росія прагнула використати економічну інтеграцію як фундамент для відновлення лідерських позицій та створення « нової союзної держави », де інформаційний супровід був спрямований на поступове витіснення ідеї євроатлантичної інтеграції.

Важливу роль у фрагментації національного інформаційного поля відіграла кланово-олігархічна модель управління. Як зазначають В. Коцур та В. Новородовський, концентрація медіаресурсів у руках фінансово-промислових груп, що мали економічні інтереси в Російській Федерації, дозволила агресору використовувати український телепростір для трансляції деструктивних наративів [4, с. 612]. Це створило умови для використання інформаційних технологій політичної поляризації суспільства, які вперше масштабно проявилися під час кризи навколо острова Тузла у 2003 р. Цей конфлікт став прикладом поєднання інформаційного тиску з силовою демонстрацією. Результатом кризи став Договір про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки, який створив довготривалу інституційну невизначеність у питаннях морського кордону [5].

Кульмінацією етапу формування залежності стала виборча кампанія 2004 р. Саме в цей час інформаційна політика Російської Федерації набула ознак більш активного втручання у внутрішньополітичні процеси України. У публічному дискурсі російського керівництва дедалі частіше використовувалася риторика протиставлення Росії та західних держав. У 2004 році В. Путін зазначав, що «далеко не всім у світі хочеться мати справу з самостійною, сильною і впевненою в собі Росією» [2]. У межах нашого дослідження це трактується як спроба виправдати тиск на Україну потребою протистояти Заходу. Проведений дискурс-аналіз цих документів дозволяє простежити еволюцію офіційної риторики щодо пострадянського простору.

За визначенням Е. Вілсона, у цей період відбувався «експорт моделі керованої демократії», де реальна політика замінювалася маніпулятивними симулякрами [6, с. 342]. При цьому Кремль використовував ліберальні гасла: під виглядом демократичного заклик про «усунення бар'єрів на шляху... інформаційних потоків» (2004 р.) насправді готувалося безперешкодне проникнення російської пропаганди в український медіапростір [2]. Це дозволило Російській Федерації використовувати концепт «спільної російської культури» для розмивання інформаційного суверенітету України, подаючи стратегію домінування як природний процес гуманітарного співробітництва. В. Горбулін слушно зауважує, що ця криза була першою спробою Кремля перевірити на міцність не лише український кордон, а й міжнародно-правову систему реагування на гібридні виклики [7, с. 271–272].

Другий етап інституціоналізації інформаційної стратегії Російської Федерації (2005–2013 рр.) характеризувався переходом від тактики прямого втручання у виборчий процес до стратегії структурного руйнування суб'єктності України. Після подій 2004 р. Кремль переглянув інструментарій впливу, зробивши ставку на довгострокову дискредитацію української державності на міжнародній арені. Ключовим механізмом цього періоду стали «енергетичні війни» 2006 та 2009 рр. Російський офіційний дискурс трансформувал комерційні суперечки у глобальні інформаційні кампанії, де Україна цілеспрямовано позиціонувалася як «failed state» (держава, що не відбулася) та ненадійний транзитер.

Джеймс Шерр влучно зауважує, що така політика перестала бути комерційною, перетворившись на «інструмент «примусу до інтеграції», де газ став засобом демонтажу політичного суверенітету через економічне виснаження» [8, с. 80]. Така інформаційна інтерпретація енергетичних конфліктів мала на меті не лише отримання економічних поступок, а й підрив довіри західних партнерів до України, що інституційно послаблювало її зовнішньополітичні позиції.

Г. Почепцов, аналізуючи інструментарій сучасних інформаційних воєн, підкреслює, що такі кампанії спрямовані на «перепрограмування» свідомості аудиторії через створення віртуальних смислів, які з часом починають сприйматися як об'єктивна реальність [9, с. 26]. У межах системного аналізу ці події розглядаються як елементи ширшої стратегії політичного та інформаційного впливу.

Еволюція російського дискурсу в цей період чітко простежується через трансформацію поняття «енергетична безпека» у категорію «енергетичного суверенітету» РФ, де Україна виступала головною перешкодою. У виступах В. Путіна на Мюнхенській конференції з питань безпеки у 2007 році було закладено ідеологічне підґрунтя для перегляду світового порядку, що в українському контексті трансформувалося у вимогу повної лояльності в обмін на енергоресурси [10]. Важливим інституційним кроком стало створення мережі неурядових організацій, які під виглядом «експертної спільноти» просуvalи ідею про неминучий колапс української ГТС. Це створювало підґрунтя не лише для економічного тиску, а й для дискредитації ідеї європейської інтеграції України як «загрози енергетичному добробуту населення». Таким чином, інформаційні кампанії 2006 та 2009 років стали інституційним інструментом тиску до підписання не вигідних контрактів, що пізніше стали важелем політичного шантажу.

Паралельно з економічним тиском активізувалося поширення ідеологічних концептів «руського мира». Розгляд цього процесу через призму програмних документів однойменного фонду та аналітичних матеріалів Національного інституту стратегічних досліджень дозволяє стверджувати, що проєкт не був простою ідеологемою, а виступав технологією Кремля для «забезпечення гуманітарного супроводу інтеграційних процесів в економічній і політичній площинах на пострадянському просторі». У межах цієї стратегії «сьогоднішні імперії створюються не зброєю, а нав'язуванням смислів», що фактично перетворювало культурну дипломатію на інструмент м'якої сили для розмивання суверенітету сусідніх держав [11, с. 24]. Програмна логіка фонду базувалася на тезі, що «входження до «руського мира» не заперечує суверенітету держав, проте передбачає спільність цивілізаційного вибору», що використовувалося для штучного протиставлення України європейським цінностям [11, с. 24-27].

Інформаційна стратегія Російської Федерації у цей період набула ознак мережевої моделі, в якій державні інституції агресора системно взаємодіяли з культурними, освітніми та релігійними організаціями в Україні. Ефективність такої взаємодії забезпечувалася алгоритмом створення «мозаїчного контенту», який, за Г. Почепцовим, позбавляє аудиторію можливості адекватно розуміти новини через їх подачу поза контекстами [9, с. 22]. Таким чином, гуманітарна сфера стала плацдармом для легітимації російської присутності, готуючи суспільну свідомість до сприйняття майбутньої агресії як «захисту спільних цінностей».

Особливу увагу слід приділити практичній реалізації зазначеної стратегії через систему освітніх квот та релігійну лінію. Офіційний дискурс РФ активно використовував церковну дипломатію для просування концепції «Святої Русі», що подавалося як єдиний шлях збереження ідентичності. Аналіз звітів фонду «Русский мир» за 2008–2010 рр. демонструє зростання кількості «Російських центрів» у східних та південних регіонах України, що функціонували як осередки проросійської соціалізації молоді. Як зазначають В. Коцур та В. Новородовський, цей вплив був спрямований на консервацію регіональних ідентичностей та маргіналізацію ідеї національної єдності [4, с. 608-610]. Це дозволило Кремлю створити стійку інформаційну інфраструктуру, яка працювала автономно від державних інститутів України, формуючи підґрунтя для інтерпретації майбутньої агресії 2014 р. не як зовнішнього втручання, а як «внутрішнього запиту» частини суспільства.

Важливою віхою в інституційному закріпленні російського домінування стало підписання Харківських угод у 2010 р. [12]. У межах нашого дослідження цей акт розглядається не лише як договір про продовження терміну перебування Чорноморського флоту Російської Федерації у Криму, а як механізм комплексної інтеграції військової, економічної та інформаційної складових експансії. Як стверджує Т. Кузьо, ці угоди стали «юридичною фіксацією військової присутності агресора, яка автоматично перетворила Крим на закриту зону російського інформаційного домінування» [13, с. 355]. Харківські угоди де-факто закріпили довгострокову присутність російського військового контингенту, що створювало додаткові умови для посилення російського інформаційного впливу у Криму та Севастополі.

Завершальним етапом підготовчого циклу стала нормативна фіксація російських наративів в українському законодавчому полі. Прийняття Закону «Про засади державної мовної політики» у 2012 р. (відомого як закон Колесніченка-Ківалова) стало інституційною перемогою Російської Федерації [14]. Це дозволило перевести концепт «спільної мовно-культурної простору» з площини пропаганди у площину державного права, що призвело до подальшої фрагментації національного інформаційного простору України. Згідно з концепцією Т. Снайдера, таке маніпулятивне використання законодавства є характерним для стратегій, що заміняють реальну політику фіктивними образами «захисту права», створюючи ідеологічне алібі для обмеження свободи вибору суспільства [15]. Як зазначає С. Даниленко, у такий спосіб

«політична влада все вагомніше є продуктом медіа», а сама демократія у сенсі її втілення «є залежною від нових медіа» та способів комунікування, що дозволяють зовнішнім акторам розмивати національний суверенітет [16, с. 95]. Обґрунтування агресії 2014 р. як відповіді на «утиски російськомовних» було повністю підготовлене саме через легітимацію цих наративів у попередні роки. Фактично, мовне законодавство та гуманітарні маніпуляції стали прикладом того, що М. Галеотті визначає як «озброєння всього» (weaponization of everything), де суто цивільні та правові інструменти перетворюються на засоби системного міждержавного протистояння [17].

Отже, період 2005–2013 рр. продемонстрував еволюцію російської стратегії від медійної пропаганди до формування комплексної системи правових і політичних механізмів впливу. Інформаційна складова перестала бути лише додатком до зовнішньої політики, перетворившись на структурний елемент підготовки до силового сценарію. Цей підготовчий етап був спрямований на те, що Є. Магда класифікує як розмивання державних інститутів через експлуатацію існуючих уразливостей, що робить агресію 2014 року логічним продовженням попереднього десятиліття [18]. Кожен крок – від газового шантажу до мовного законодавства – працював на системне послаблення спроможності українських державних інститутів до захисту національних інтересів. Систематизація викладеного матеріалу дозволяє наочно простежити логіку трансформації російських інформаційних наративів у конкретні політико-правові акти та оцінити їхній деструктивний вплив на українську державність (див. табл. 1).

Таблиця 1

Основні етапи інституціоналізації інформаційної стратегії Російської Федерації щодо України (2000–2013 рр.)

Період	Ключовий концепт (дискурс)	Інституційне закріплення (інструменти/події)	Наслідки для суверенітету України
2000–2004	«Сфера стратегічних інтересів», «Захист співвітчизників»	Договір по Азову (2003), Технологія «трьох сортів» на виборах–2004	Формування ідеологічного алібі для втручання; перетворення СНД на «сферу впливу»
2005–2009	Енергетична безпека», протидія розширенню НАТО	«Енергетичні війни», створення образу «ненадійного транзитера»	Дискредитація України на Заході; вибудовування обхідних газопроводів (теза 2004 р.)
2010–2013	«Русский мир», «Захист російськомовних»	Харківські угоди (2010), Закон «Колесніченко-Кивалова» (2012)	Нормативна ерозія ідентичності; підготовка «гуманітарного» підґрунтя для агресії

Висновки. Узагальнення результатів проведеного дослідження дає підстави стверджувати, що період 2000–2013 рр. став визначальним у формуванні комплексної моделі інформаційного впливу Російської Федерації на Україну. Мета статті – проаналізувати інституціоналізацію цієї стратегії – була досягнута шляхом виявлення переходу від хаотичних маніпуляцій 1990-х років до вибудовування цілісної правової, політичної та гуманітарної матриці домінування.

Головним науковим підсумком роботи є доведення того, що інформаційна експансія Росії розвивалася за логікою поступового поглинання державного суверенітету. На початковому етапі (2000–2004 рр.) було закладено доктринальне підґрунтя, яке трансформувало інформаційну політику з інструмента пропаганди у структурний механізм державного тиску. Конфлікт навколо острова Тузла та виборчі кризи цього періоду продемонстрували здатність зовнішніх акторів не лише маніпулювати суспільною думкою, а й створювати тривалі «інституційні пастки» у міждержавних відносинах.

На наступному етапі (2005–2013 рр.) стратегія Російської Федерації еволюціонувала у формат тотального когнітивного моделювання, де енергетична залежність, гуманітарна експансія через мережеві структури «Русского мира» та нормативна легітимація чужорідних наративів в українському законодавстві працювали як єдиний механізм. Це дозволило Росії підготувати соціальне та правове поле до силового сценарію, деартикулюючи спротив державних інститутів України ще до початку активних бойових дій.

Досягнуті результати підтверджують гіпотезу про те, що інформаційна війна проти України у досліджуваній період не була допоміжним чинником, а виступала базисом для подальшої територіальної агресії. Успішне тестування гібридних методів – від мовного законодавства до контрольованої регіональної поляризації – стало можливим через незавершеність процесів формування національної ідентичності та дефіцит дієвих механізмів у сфері інформаційної безпеки.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у детальному аналізі механізмів протидії деструктивним інформаційним впливам у посткризовий період. Актуальним залишається вивчення досвіду реформування стратегічних комунікацій України після 2014 року, а також розробка прогностичних моделей стійкості суспільства до новітніх форм когнітивного впливу в умовах тривалого військового конфлікту.

Література

1. Послание Президента Российской Федерации от 18.04.2002 г. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/36351> (дата звернення: 14.02.2026).
2. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации от 26.05.2004 г. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494> (дата звернення: 24.01.2026).
3. Угода про формування Єдиного економічного простору від 19.09.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_990#Text (дата звернення: 04.02.2026).
4. Коцур В., Новородовський В. Етнополітична ситуація в Україні у контексті сучасних зовнішньополітичних викликів. *Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми* : монографія / за ред. Г. І. Зеленько. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 605–615. DOI: 10.53317/9789660295179
5. Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24.12.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text (дата звернення: 10.03.2026).
6. Вілсон Е. Віртуальна політика фіктивних демократій. *Кризука*. 2005. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/virtualna-polityka-fiktyvnykh-demokratiy> DOI: 10.2307/20060198 (дата звернення: 08.03.2026).
7. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
8. Sherr J. Hard Diplomacy and Soft Coercion: Russia's Influence Abroad. London : Chatham House, 2013. 130 p.
9. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 496 с.
10. Путін В. В. Виступ на Мюнхенській конференції з питань політики безпеки, 10 лютого 2007 р. *Wikimedia Commons*. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Munich_speech_of_Vladimir_Putin.webm (дата звернення: 10.03.2026).
11. Україна та проект «русского мира» : аналіт. доп. / С. І. Здіорук та ін. ; за ред. В. М. Яблонського, С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2014. 80 с. (Серія «Гуманітарний розвиток», вип. 1).
12. Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 21.04.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359#Text (дата звернення: 01.03.2026).
13. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / пер. з англ. А. Павлишина. Київ : Дух і літера, 2018. 560 с.

14. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 23. Ст. 218.
15. Снайдер Т. Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка / пер. з англ. Г. Герасим. Львів : Човен, 2020. 392 с.
16. Даниленко С. Перевтілення демократії в інформаційну добу: роль нових медіа та громадянського комунікування. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 90–105. DOI: 10.53317/2786-4774-2021-1-6
17. Galeotti M. *The Weaponization of Everything: A Field Guide to the New Way of War*. Yale University Press, 2022. 256 p.
18. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 304 с.

References

1. Poslanie Prezidenta Rossiiskoi Federatsii [Message from the President of the Russian Federation]. (2002, April 18). Retrieved from: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/36351>
2. Poslanie Federalnomu Sobraniyu Rossiiskoi Federatsii [Message to the Federal Assembly of the Russian Federation] (2004, May 26). Retrieved from: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>
3. Uhoda pro formuvannia Yedynoho ekonomichnogo prostoru [Agreement on the formation of the Single Economic Space] (2003, September 19). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_990#Text [in Ukrainian].
4. Kotsur, V., & Novorodovskyi, V. (2021). Etnopolitychna sytuatsiia v Ukraini u konteksti suchasnykh zovnishnopolitychnykh vyklykiv [Ethnopolitical situation in Ukraine in the context of modern foreign policy challenges]. In H. I. Zelenko (Ed.), *Politychnyi protses u nezalezhnii Ukraini: pidsumky i problemy* (pp. 605–615). IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. <https://doi.org/10.53317/9789660295179> [in Ukrainian].
5. Dohovir mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu pro spivrobitnytstvo u vykorystanni Azovskoho moria i Kerchenskoï protoky [Agreement between Ukraine and the Russian Federation on cooperation in the use of the Sea of Azov and the Kerch Strait] (2003, December 24). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text [in Ukrainian].
6. Vilson, E. (2005). Virtualna polityka fiktyvnykh demokratii [Virtual politics of fictitious democracies]. *Krytyka*. <https://doi.org/10.2307/20060198> [in Ukrainian].
7. Horbulin, V. P. (Ed.). (2017). *Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front* [World hybrid war: Ukrainian front]. NISD [in Ukrainian].
8. Sherr, J. (2013). *Hard diplomacy and soft coercion: Russia's influence abroad*. Chatham House [in English].
9. Pocheptsov, H. (2015). *Suchasni informatsiini viiny* [Modern information wars]. Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiia” [in Ukrainian].
10. Putin, V. V. (2007, February 10). *Vystuplenie i diskussiya na Myunhenskoj konferencii po voprosam politiki bezopasnosti* [Speech and discussion at the Munich Conference on Security Policy]. Wikimedia Commons. Retrieved from: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Munich_speech_of_Vladimir_Putin.webm
11. Zdioruk, S. I., Yablonskyi, V. M. (Eds.). (2014). *Ukraina ta proekt «russkoho myra»: analitychna dopovid* [Ukraine and the “Russian world” project: Analytical report]. NISD [in Ukrainian].
12. Uhoda mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu z pytan perebuvannia Chornomorskoho flotu Rosiiskoi Federatsii na terytorii Ukrainy [Agreement between Ukraine and the Russian Federation on the stay of the Black Sea Fleet of the Russian Federation on the territory of Ukraine] (2010, April 21). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359#Text [in Ukrainian].
13. Kuzio, T. (2018). *Viina Putina proty Ukrainy. Revoliutsiia, natsionalizm i kryminalitet* [Putin's war against Ukraine: Revolution, nationalism and crime] (A. Pavlyshyn, Trans.). Dukh i litera [in Ukrainian].
14. Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky: Zakon Ukrainy [On the principles of the state language policy: Law of Ukraine] (2012, July 3). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (23), art. 218. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> [in Ukrainian].
15. Snyder, T. (2020). *Shliakh do nesvobody: Rosiia, Yevropa, Ameryka* [The road to unfreedom: Russia, Europe, America] (H. Herasym, Trans.). Choven [in Ukrainian].

16. Danylenko, S. (2021). Perevtiennia demokratii v informatsiinu dobu: rol novykh media ta hromadianskoho komunikuvannia [Transformation of democracy in the information age: The role of new media and civic communication]. *Politychni doslidzhennia*, (1), 90–105. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2021-1-6> [in Ukrainian].
17. Galeotti, M. (2022). *The weaponization of everything: A field guide to the new way of war*. Yale University Press [in English].
18. Mahda, Ye. V. (2015). *Hibrydna viina: vyzhyty i nepemohty* [Hybrid war: To survive and win]. Vivat [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)